

BATUMLU YESARİ BABA VE SİNOP'TA BEKTAŞİLİK

Fahri MADEN¹

Özet

Bektaşilik XIII. yüzyılda Hacı Bektaş Veli tarafından Anadolu'da kurulduktan sonra XVI. yüzyıla kadar bir kuruluş ve oluşum devresi yaşamıştır. Bu süreçte Anadolu'nun yanı sıra Rumeli, Mısır ve Irak ile Kıbrıs ve Girit'te yayılma alanı bulan tarikat özellikle Anadolu'nun batısında yoğunluk kazanmıştır. XIX. yüzyıla gelinceye değin Karadeniz coğrafyasında da tekkelere sahip olduğunu tespit ettiğimiz Bektaşilik 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte kapatılmıştır. Böylece Sultan II. Mahmut'un döneminin sonlarına kadar yasaklı kalan Bektaşilik Tanzimat Fermanı ile birlikte kısmen serbest kalmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde ise üzerindeki baskı iyice yumuşamış ve Bektaşilik yasaklılık öncesi faaliyet göstermediği Sinop merkezinde müntesiplere sahip olmuştur. 1870'lerde Yesari Baba'nın eliyle Sinop'a ulaşan Bektaşilik XX. yüzyıl başlarında yüzden fazla müridle mahalli yönetimin dikkatini çekmiştir. 1907 yılında mahalli yöneticilerin isteği ile merkezi hükümet tarafından Sinop'ta Bektaşi faaliyetleri denetim altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Bektaşilik tamamen serbest kalmış ve Sinop'ta 1925 yılında tüm tekke, zaviye ve türbeler kapatılncaya kadar Bektaşi faaliyetleri sürmüştür.

Giriş

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. Kastamonu/Türkiye. fahrimaden@kastamonu.edu.tr

Bektaşilik XIII. yüzyılda Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hacı Bektaş Veli ile birlikte ortaya çıktıktan sonra başta Anadolu olmak üzere Rumeli, İstanbul, Mısır, Girit, Kıbrıs, Irak, Suriye vs. bölgelerde yayılma alanı bulmuştu (Ocak, 1992: 373-379). XVI. yüzyılda merkez tekke şeyhi Balım Sultan tarafından teşkilatlı bir yapıya kavuşturulan Bektaşilik Anadolu'nun pek çok bölgesinde tekkelere sahip olmuştu. Ancak XIX. yüzyıla gelinceye kadar Sinop şehir merkezi Bektaşiliğin faaliyet alanı içerisinde yer almamıştı. Daha açık bir ifadeyle tarikat Karadeniz coğrafyasında sınırlı sayıda tekke ve zaviye ile temsil edilmişti (Faroqhi, 2003: 47-63, 197-219).

Bektaşilik XIX. yüzyılın ilk yarısında -1826 yılında- Yeniçeri Ocağı ile birlikte yasaklanmış, pek çok tekke yıktırılıp mal varlıkları zapt edilirken Bektaşiler takip altına alınmıştı. Bu süreçte yasak özellikle Sultan II. Mahmut'un saltanatının sonuna kadar yoğun bir şekilde sürmüştü. Sultan Abdülmecid'in tahta geçip Tanzimat Fermanı'nın ilanından itibaren Bektaşiler üzerinde uygulanan yasakçı politika giderek yumuşamış, bu yumuşamayla birlikte 1826'da kapatılan ve yıktırılan tekkeler yeniden açılmaya başlamıştı. Eski tekkeler yeniden tesis edildiği gibi bunlara yenileri de eklenmişti. Bu arada 1826 öncesi tarikatın faaliyet göstermediği bölgelerde de tekkelerin açılması dikkat çekmekteydi. Bu bölgelerden birisi ve önemlisi Sinop'tu.

Batumlu Yesari Baba ve Bektaşiliğin Sinop'ta Yayılması

Sinop'a Bektaşilik Batumlu Yesari Baba tarafından getirilmiş ve temsil edilmişti. Yesari Baba 1803 yılında (Hicrî 1219) o dönemde Batum'a bağlı olan Murgul'da doğmuştu. Ancak Murgul'un küçük bir yerleşim yeri olması ve fazla bilinmemesi nedeniyle doğum yeri konusunda Batum genel kabul görmüştür. Murgul günümüzde Artvin vilayeti sınırları içerisinde yer almaktadır. Çocukluk dönemini Murgul'da geçiren Yesari Baba mesleği icabı Anadolu'nun pek çok bölgesini dolaşmıştı. Nihayet Hacı Bektaş Veli tekkesine bağlandıktan sonra ömrünün büyük bir kısmını burada geçirmiştir. Asıl adı Mehmet olup Yesari mahlasıyla anılmıştır. Mahlasını kimden ve ne surette aldığı

bilinmemekle birlikte Yesari'nin "zenginlik, varlık" gibi anlamların yanı sıra "sol tarafla ilgili, solak" manalarına da gelmektedir. Bu itibarla Batumlu Yesari Baba'nın solak olması dolayısıyla bu mahlası kullandığı rivayet edilmektedir (Ertan, 1941: 3).

Batumlu Yesari Baba uzun boylu, zarif ve ince konuşan, hoşsohbet bir zattı. Çocukluğu ve ailesine ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamasına karşın küçük yaştan itibaren iyi bir medrese eğitimi aldığı ve kendini geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu cümleden olarak Batumlu Yesari Baba girdiği her muhitte kendisini sevdirmişti. Bunda hoşsohbet olmasının yanı sıra şairliği ve çok iyi saz çalması etkili olmuştu. Nefes ve koşmalarını sazıyla terennüm etmiş, böylece pek çok muhip peyda etmişti. Batumlu Yesari Baba sazı ve sohbetiyle toplantılara iştirak eder ve oraları şenlendirirdi (Ertan, 1941: 4).

Batumlu Yesari Baba, Hacı Bektaş Veli tekkesinde iki-üç sene hizmet ettikten sonra dervişliğe kabul edilmiş, on iki buçuk sene kadar Hacı Bektaş Veli tekkesi kiler evinde dervişlik yaparak "Baba" payesine yükselmiş ve 1874 tarihinde türbedar olmuştu (Ertan, 1941: 4, 8). Selanikli Hacı Hasan Dede Baba'nın postnişinliği dönemine denk gelen türbedarlığı sırasında Mehmet Ali Hilmi Dede Baba'ya halifelik verilmesi töreninde rehberlik yapmıştı (Noyan, 2002: 329).

Öte yandan Batumlu Yesari Baba merkez tekkedeki türbedarlığı sırasında Sinop'a ziyaretten geri kalmayıp bu sayede Bektaşiliğin bu şehirde de taraftar kazanmasını sağlamıştı. Bektaşiliği Sinop'ta yayan ve mürid yetiştiren (BOA, DH.MKT, 1154/35: Noyan, 2002: 328-329) Batumlu Yesari Baba bu süreçte 15 gün kadar da Kastamonu'da ikamet edip vaazlar vermişti. Ömrünün son yıllarını Sinop'ta geçiren ve burada iki yıl kadar postnişinlik yapan Batumlu Yesari Baba, 1880 (Hicrî 1297) yılında 78 yaşında iken vefat etmişti (Ertan, 1941: 5). Batumlu Yesari Baba'nın vefatından sonra 1883 yılında (Akyurt, 1947: 59) müridleri Zeytinlik civarındaki türbesiyle birlikte

bir de tekke inşa ederek faaliyetlerini sürdürmüşler ve bu tekkeye Batumlu Yesari Baba'nın ismini vermişlerdi (Noyan, 2002: 328).

Asıl adı Ahmet olan ve Batumlu Yesari Baba tarafından "Gedaî" mahlasıyla anılan Tokatlı Gedaî'nin yazdığı mezar kitabesi şu şekildeydi:

İştî irci'î savt'ın çekildi dâr-ı kesretten

Erişti vahdete azm-i reh-i dâr-ı bekâ etti

Nice yıllar kiler-i hankâh-ı hazret-i Pîr'de

Edip sıdk ile hizmet Hakk'a tahsîl-i rızâ etti

Zaman-ı postnişînlük geldi amma olmadı kısmet

Çerağ-ı ömrünü bâd-ı ecel geldi fenâ etti

Erenler hizmetinde şöyle Pir-i nâ-tûvân oldu

Tarîk-i Nâzeninde nâmını fevkâlâde etti

Batumlu Yesari'nin şöhreti kaldı bu âlemde

Yetiştî menzil-i maksûduna terk-i sivâ etti

Çıkup bir er Gedaî söyledi amma duta tarih

Yesari hazret-i Pîr'ine canın fedâ etti (1298) (Ertan, 1941: 5-6)

Ayrıca Batumlu Yesari Baba'nın türbesinin batı duvarı üzerine inşa tarihi ile ilgili şu kitabe yazılmıştı:

Yakalım türbesine nur-ı muhabbetle çerağ

Bir makam oldu bu bak sanki Yesari Baba sağ (1300) (Ertan, 1941: 6)

Öte yandan tarihte birkaç Yesari Baba'nın mevcut bulunduğu ve bunlardan Filibeli Mustafa Yesari Baba ile sözünü ettiğimiz Batumlu Mehmet Yesari Baba'nın şiirlerinin karıştırıldığı tespit edilmektedir. Keza Sadettin Nüzhet, Mehmet Ali Hilmi Dede Baba'nın Divan'ından hareketle Filibeli Mustafa Yesari Baba hakkında bilgiler vermektedir. Buna göre iki Yesari Baba birbirinden

farklı şahsiyetler olup ayrı coğrafyalarda yaşamışlardır. Filibeli Mustafa Yesari Baba, Mehmet Ali Hilmi Dede Baba Hacı Bektaş Veli tekkesine postnişin tayin edildiklerinde İstanbul'da Merdivenköy'deki Şahkulu Sultan tekkesine vekil olarak bırakılmış, üç sene burada şeyhlik yaptıktan sonra Teselya'daki Durbalı Sultan tekkesine gitmiş, bir sürede orada ikametinin ardından İstanbul'a gelirken 18 Şubat 1907 tarihinde Golos'ta vefat etmiş ve oraya defnedilmişti (Sadettin Nüzhet, 1930: 408-411; Vatin-Zarcone, 1991: 63). Sadettin Nüzhet, Filibeli Mustafa Yesari Baba hakkında bu bilgileri vermekle kalmamış, Sinop Asar-ı Atika Muhipler Cemiyeti Katibi Mehmet Şakir Bey'in bir araya topladığı Batumlu Mehmet Yesari Baba'ya ait olan şiirleri de yayınlamıştı (Sadettin Nüzhet, 1930: 408-411). Böylece iki Yesari Baba arasında şiirleri bakımından bir karışıklık meydana getirilmişti.

Ayrıca Konyalı Yesari Baba'dan bahsedilmektedir. Kulağına mengüş taktığı için "*Mengüşlü Yesari*" olarak tanınan bu zat, çok gezmiş, bir çok saz şairine meydan okumuş ve mat etmiş, orta boylu ve şişman, beyaz sakallı, abalı ve keçe külahlı bir şair olarak tanıtılmıştır. Fiziki özellikleri uymamakla birlikte Konyalı Yesari Baba olarak zikredilen bu zatın Hacıbektaş'ta uzun zaman kalan, ancak çok gezen biri olan Batumlu Yesari Baba ile aynı kişi olma ihtimali bulunmaktadır (Akbulut, 5 Mart 2012). Bununla birlikte bir de Çankırlı Yesari Baba'dan bahsedilmiştir. Ancak onun Sinop'a Bektaşiliği getiren ve orada vefat eden Batumlu Yesari Baba ile aynı zat olduğu anlaşılmaktadır. Zira Batumlu Yesari Baba'nın ömrünün büyük bir kısmını Ankara ve Kırşehir'de geçirmesi dolayısıyla Çankırı'ya gitmiş olması ihtimal dahilinde görülmüştür. Bu durumda Batumlu Yesari Baba'nın Çankırı'da da bulunmuş olduğu ve burada kendisi gibi şair olan Çankırlı Zahmi ile görüştüğü tespit edilmiştir. Keza Hacı Bektaş Veli tekkesinden Ankara Maarif Vekaleti kütüphanesine nakledilen "Türbedar Yesari Baba Mecmuası"nda Zahmi'nin vefat tarihi belirtilmektedir. Bu da Batumlu Yesari Baba ile onun irtibatını göstermektedir (Ertan, 1941: 7-8).

Batumlu Yesari Baba Sinop'ta bulunduğu sırada halk tarafından çok sevilmiş, keşif ve keramet sahibi olması sebebiyle kendisine saygı gösterilip hürmet edilmişti. Ona izafe edilen kerametlerden biri şöyledir: Batumlu Yesari Baba müridlerinden birinin oğlunun evlenme çağına geldiğini fakat memlekette kız bulamadığından şikayet ettiğini haber almış. Bunun üzerine Batum'daki akrabalarından üç kız ismarlayarak yanına çağirttırıp müridinin oğlunun bu kızların birini beğendiği takdirde onunla elenmesini söylemiş. Ancak görücüler kızları görüp hepsine bir bahane bulmuşlar. Hatta oğlanın müşkül pesent ve bahane bulmakta mahir annesi kızın birisi için “vücudu, her yeri güzel amma yüzü çirkin” demiş. Bu sözü duyan Batumlu Yesari Baba müteessir olup “o kadın yüzünden bulsun” diye beddua etmiş. Nihayet kadının yüzünde bir ağrı başlayıp, kadın yirmi sene yüzündeki ağrıdan ıstırap çekerek ölmüş (Ertan, 1941: 9).

Batumlu Yesari Baba'nın en önemli kişilik özelliği aruz ve hece vezinleriyle şiirler söylemesiydi. Aruz veznini halk şairleri eksik ve kusurlu kullandıkları halde Batumlu Yesari Baba bu vezinde oldukça başarılıydı. Rindane yazdığı gazellerindeki incelik, samimiyet, aşk ve muhabbet Allah-Muhammed-Ali üçlemesine dayanmıştı. Bektaşilik öğretilerini çok iyi kavrayıp hazmetmiş olan Baba, bu öğretileri manzumelerinin özüne işlemişti. Onun şiirleri Farsça ifadeler kullandığı halde sade, düzgün ve pürüzsüzdü. Bu sebeple manzumeleri halk arasında kolayca yayılmıştı. Şiirlerinin pek çoğu lirizm ve akılcılığı bir arada barındırmaktaydı. Ayrıca Şiirlerinde oldukça yalın ve öğretici bir dil kullanmıştı. Şiir şekilleri içerisinde daha çok koşma, nefes ve gazeli kullanmıştı (Ertan, 1941: 10). O kadar ki Tokatlı Gedâf ve Zileli Ceyhunî gibi XIX. yüzyıla damgasını vuran şairler üzerinde büyük etkisi olmuştu (Akbulut, 5 Mart 2012). Şakir Ülkütaşır tarafından Batumlu Yesari Baba'nın yüz kadar manzumesi bir araya getirilmiştir.

Hakkında Ali Ertan tarafından 1941 yılında küçük bir kitap meydana getirilen ve bu kitapta kırk kadar şiirine yer verilen Batumlu Yesari Baba'nın şiirlerinden örnekler vermek gerekirse;

Can gözün açmayan erbab-ı kemali göremez

*Kendi halin beğenen hâl-i ricali göremez
Sevdiğim ol sâye-i uşşakı cihâne salmış
Şöyle derç olsa cihân ehl-i misali göremez
Sürmeyen eşîğine can-ı gönülden yüzünü
Himmet-i Şahı neşin ile post-ı devrânı göremez
İkilik bâbını ref etmeyenin canına lanet
Münkir ol hikmeti Hak celle celâli göremez
Ey Yesari hele sen bunda göre gör kim yâri
Görmeyen bunda yârin nuru cemali göremez (Ertan, 1941: 13)*

***

*Sanma ey zahit cihan içre sivayı bekleriz
Terk-i tecridiz veli bâb-ı rızayı bekleriz
Demeniz meyhane küncünde neniz var ey fakih
Böyle bir ehl-i harabatız burayı bekleriz
Hakkı bilmektir cihan mülküne gelmekten meram
Biz günahkâr ehliyiz kân-ı sehayı bekleriz
Asitan-ı devlete arzu çeken âşıklarız
Gemimiz yüklendi ama daha havayı bekleriz
Zahid-i nâ-puhte ayrılın Yesari bir yana
Biz gürûh-ı nâciyiz bizler sivayı bekleriz (Sadettin Nüzhet, 1930: 410-411)*

***

*Ey kadir-i mutlak nice ayanla
Cihanı kendine hayran edersin
Tilkiyi tavukla, kurdu koyunla*

Karma karış edip seyran edersin
Bin bir isim dilde söylenir hâlâ
İsmin çok resmin yok bilmem ne mânâ
Sana kapı bana almaz galiba
Girer her gemide çeblân edersin
Kimini dergâhtan ihraç eyleyip
Kimini âlemde Sertaç eyleyip
Kimini nan pâreye muhtaç eyleyip
Kimini Mısır'a sultan edersin
Yesari manendi sergerdanları
Ba-husus muhibbi handanları
Her mahluktan ahzettiğin canları
Ne yerde cem edip harman edersin (Ertan, 1941: 26)

***

Cemal-i pâkini ey nur-ı didem
Görenler Allahü ekber dediler
Yalnız ben değil bilcümle âlem
Taalâllah bu ne dilber dediler
Bî-kusur yaratmış Hazret-i Mevlâ
Ol sebepten sail babında gedâ
Cemalin cennettir kâmetin Tûba
Kaşların mihrab u minber dediler
Yesari babından dûr etme ey yâr
Mürüvvet merhamet eyleyip her bâr

Mushafü hüsnünde leylü ve nehâr

Okur âşıkların ezber dediler (Sadettin Nüzhet, 1930: 410)

XX. Yüzyılın Başlarında Sinop'ta Bektaşilik

Batumlu Yesari Baba'nın Sinop'a 1870'lerde Bektaşiliği getirmesinden sonra şehirde tarikatın müntesipleri hızla çoğalmıştı. Keza bir arzuhalde XX. yüzyılın başlarında Sinop'ta Bektaşi müridlerinin gündün güne çoğalmakta olduğu ve toplanmalarına izin verilmemesi istenmekteydi. Buna göre sözü edilen dönemde Sinop'ta yüzden fazla müntesibi bulunan tarikatın, yeni müridler kazanmakta zorlanmadığı anlaşılmaktaydı (BOA, DH.MKT, 1154/35).

XX. yüzyılın başlarında Sinop'ta Bektaşilik çok yoğun bir faaliyet içerisindeydi. Bu canlılığının sebebi Bektaşiliğin epey zamandır faaliyette olmasının beraberinde şehrin itibarlı ve servet sahibi kişilerinin tarikata intisap etmiş olmalarıydı. Bu kişiler arasında ashab-ı servetten Öküzöğlü Hasan Bey, tüccardan Raşid Ağazâde İzzet ve tersane katibi Divrekli Mehmed Karib Efendi bulunuyordu. Adı geçen kişilerden özellikle Öküzöğlü ailesi Sinop'un çok eski sakinlerindendi. Bu kişilerin Bektaşiliğe intisap edip canı gönülden hizmet etmeleri tarikatın şehirde güçlenmesine olanak sağlamış, ayrıca pek çok kişinin de tarikata bağlanmasına vesile olmuştu (BOA, DH.MKT, 1154/35).

1907 yılında Sinop'taki bu Bektaşî faaliyeti hükümetin dikkatini çektiği gibi bölge idarecilerini de endişeye sevk etmişti. Vaktiyle Batumlu Yesari Baba'nın uyandırdığı çerağ zamanla daha fazla ışık yaymıştı. Zira Sinop'ta Ada köyündeki gayet canlı olduğu anlaşılan Yesari Baba tekkesinin yüzden fazla müdavimi vardı. Özellikle Muharrem ayları tekkeye ayrı bir canlılık getirmekteydi. Her yıl Muharrem ayının üçüncü günü Merdivenköy Bektaşî tekkesi postnişini Mehmet Ali Hilmi Baba tarafından buraya bir Baba gönderilmekteydi. 1907 yılında Ali Baba gönderilmiş, Yesari Baba tekkesinde misafir olmuş ve Bektaşiler Ali Baba'yı ziyaret etmişlerdi.

Ayrıca Sinop'ta Bektaşîler, Cuma ve Pazartesi geceleri ile Muharrem ayının ilk üç gecesi değişmeli olarak içlerinden birinin evinde toplanarak Hadikatü's-Süedâ okuyup Bektaşî ayin ve erkanı icra ediyorlardı. Dahası Bektaşîler, İslam dinine muhalif itikatları, hal ve hareketleri bulunmadığını savunarak ve kendilerini gizleme gereği duymadan faaliyetlerini sürdürüyorlardı (BOA, DH.MKT, 1154/35).

Sinop mutasarrıfı ve Kastamonu valisinin Bektaşîler hakkında topladıkları bu bilgiler kimi tereddütlerle İstanbul'a bildirilmişti. Mutasarrıf Bektaşîlerin içlerinden hitaba layık görülenlere ihtarda bulunmuş ise de bunların Bektaşîliğe bağlı olduklarını inkar etmediklerini, hatta Bektaşîlerin "akâid-i diniye-i İslamiye muhalif" hal ve hareketleri veyahut "şeriât-ı garrâ-yı Ahmediye mugayir" itikatları bilindiği halde bunu inkar edip böyle olmadıklarını beyan ettiklerini söylemekteydi. Önceleri yarı açık hareket ederek çokça âyin icra eden Bektaşîler hükümet tarafından uyarılmaları üzerine gizlice âyin ve toplantı yapmaya başlamışlardı (BOA, DH.MKT, 1154/35).

Mutasarrıf bin üç yüz haneden ibaret olan Sinop gibi küçük bir kasabada sayıları yüz kişiyi bulan tarikat mensuplarından endişe duyduğunu dile getirmişti. Gerçi mutasarrıf Bektaşîlerin toplantılarında tehlikeli bir şey yapmadıklarını da dile getirmişti Ancak onun asıl endişeye sevk eden husus Bektaşîlerin "şeriât-ı garrâ-yı Ahmediye'ye muhalif" olmaları ve "rızzâ-yı bâri-i 'âliye muhalif âyinler icrâ" etmeleri ile sayılarının günden güne çoğalmasından dolayı bazı cahil insanları dinden saptırabilmeleri ihtimaliydi. İddiaya göre Bektaşîler âyinleri sırasında Hz. Adem ile Hz. Peygamber'e salat-ı selam getirdikten sonra "sürç-i lisan" ederek "aşere-i mübeşşere"ye tercihen Hz. Ali'ye takdiste bulunuyorlardı. Bu yüzden Bektaşîler hakkında ciddi bir tedbir alınmadıkça onların icra-yı âyinden vazgeçmeyeceklerini düşünüyordu. Zira mutasarrıfa göre Bektaşîlerin ülkenin her yerinde pek çok muhib ve dervişleri vardı. Bu sebeple mahalli yönetim ve zabıtaca

Bektaşileri korkutacak ve endişelendirecek önlemler alınmasını elzem görüyordu (BOA, DH.MKT, 1154/35).

Konu dahiliye nezaretine bildirildikten sonra merkezi hükümet Sinop'taki Bektaşiler hakkında bilgiler toplanıp, kaç kişiden ve kimlerden ibaret oldukları ile ne zaman âyin yaptıkları hakkında detaylı malumat verilmesini istemişti. Yukarıda zikredilen bilgiler ulaştırıldıktan sonra mahalli yöneticilerin endişeleri nedeniyle merkezi yönetim, Bektaşilerin kuvvetli bir şekilde uyarılmalarını, bir daha toplanmalarına müsaade edilmemesini, cahil halkı bu yola sevk ve teşvik eden tarikatın ileri gelenlerinin Kastamonu'ya götürülerek belde uleması ve müftüsü tarafından nasihat ile itikatlarının düzeltilmeye çalışılmasını emretmişti. Hükümet herhangi bir şiddet yanlısı politika denemek niyetinde değildi. Böyle bir denemenin daha kötü sonuçlar doğuracağı ya da Bektaşilerin şiddete başvuracak kadar tehdit oluşturmadığı kanaatindeydi (BOA, DH.MKT, 1154/35).

1907 yılında Bektaşilere karşı merkezi hükümetin engelleyici tavrı başarılı olmamış, II. Meşrutiyet'in ilanı ile Bektaşilik üzerindeki baskılar neredeyse tamamen kalkmıştı. Böylece 1925 yılına kadar Bektaşilik Sinop'ta faaliyetlerini sürdürmüştü. Nitekim adı geçen tarihte tüm tekke, zaviye ve türbeler kapatıldığında Yesari Baba tekkesinde Avukat Cafer Baba postnişin bulunuyordu (Noyan: 2002: 230).

Öte yandan 1925 yılında Sinop'ta Yesari Baba tekkesi kapatılıp mal varlığı evkaf idaresi tarafından zapt edilerek satışa çıkarılmıştı. Bu satış sırasında iki odalı tekke binasının Gerzeli Kuzu Baba'nın gayretleriyle yaptırıldığı ve kırk yıldır Bektaşi dervişleri tarafından kullanıldığı anlaşılmıştı. Kuzu Baba'nın vefatından sonra tekke binası kızı Hatice Hanım'ın mülkiyetine intikal etmişti. Sinop'un Ada köyünde bulunan Yesari Baba tekkesinin çevresinde ise bir dönüm kadar Zeytinlik bahçesi mevcuttu. Bu bahçe miras yoluyla Hacı Ahmet Efendi'den oğlu Abdülkadir Efendi'nin tasarrufuna geçmişti. Ancak tekkelerin kapatılması hakkında çıkan kararname ile evkaf

idaresi Yesari Baba tekkesinin bahçe ve binasını satışa çıkarmış, mirasçılar bu satışa itirazda bulunup iptal edilmesini istemişlerdi. Mahkeme Yesari Baba tekkesi mülklerinin vakıf malı olmamasına binaen evkaf idaresinin müdahalesini men ettiği gibi adı geçen mülklerin mirasçıları Hatice Hanım ve Abdülkadir Efendi'nin tasarrufuna bırakılmasına karar vermişti (*Sinop Şer'iyeye Sicili (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)*, nr.3082, s.138-139).

1925 yılında tüm tekke, zaviye ve türbelerin faaliyetlerinin durdurulmasıyla Sinop'ta Bektaşilik ortadan kalkmış ve bugün Batumlu Yesari Baba'nın türbesinin dışında şehir merkezinde Bektaşilikten iz kalmamıştır. Bu türbedeki kalıntılar burada bir tekke yapısının bulunduğunu, türbe ve çevresindeki muhtemel mezarların tekkenin hazire kısmını oluşturduğunu göstermektedir. Batumlu Yesari Baba'ya ait olan bu türbe günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu çerçevesinde koruma altına alınmıştır.

Sinop Çevresindeki Bektaşi Tekkeleri

Tarih boyunca Sinop çevresinde de Bektaşi tekkelerinin açıldığı tespit edilmektedir. Bunlardan biri Boyabat'a bağlı Dört Yol'daki Çeke Sultan tekkesiydi (BOA, C.EV, 659/33203). Aynı isimle Boyabat'ta bir köy ve camii de mevcuttu (BOA, İE.EV, 45/5132; 8/871; BOA, C.EV, 476/24078). 1725 yılında Çeke Sultan tekkesinin Hasan ve Hüseyin isimlerinde iki zaviyedarı vardı (BOA, İE.EV, 72/7784). Bununla birlikte 1838 yılında da bu tekkede bir görev değişikliği yaşanmıştı. Buna göre tekkede zaviyedar bulunan Hasan bin Ali Halife vefat etmiş, yerine liyakat sahibi büyük oğlu Ali Halife zaviyedar tayin edilmişti. Ali Halife tekkede misafirlere yemek hizmeti vermenin yanı sıra vakf şartlarına uygun hareket etmeyi kabul etmiş ve aykırı bir durumda görevden alınmaya razı olmuştu (BOA, EV.BKB, 62/13; BOA, EV.MH, 44/42). Tekkenin giderlerinin karşılanması için bir vakıf tesis edilmişti. Bu vakfın 1863-1865 yıllarında Hacı Ali Efendi mütevellisi olup 581 guruş gibi cüz'i bir aşar geliri mevcuttu. Bu gelir misafirler ve dervişlerin yiyecek masraflarıyla

zaviyedar maaşına tahsis edilmişti (BOA, Evkaf Defteri, nr.20186, varak 2b; BOA, EV.MH, 1149/48; BOA, EV.MH, 1150/46).

Ayrıca bugün Gerze ilçesine bağlı Yenikent beldesi yakınlarındaki Çece Sultan türbesinin Aleviler-Bektaşiler tarafından benimsendiği bilinmektedir. Bu türbe Selçuklular döneminden kalma tek katlı ve tek mekanlı bir yapıdır. Rivayete göre Çece Sultan'ın asıl adı Seyyid Muhammed olup Horasan'da yaşamış, soyu On İki İmamlardan Musa Kazım'a dayanmakta, dolayısıyla Hz. Peygamber'in yedinci göbekten torunu olmaktadır. Çevredeki köylülerce her yıl yapılmakta olan Hıdırellez kutlamaları genellikle bu türbede gerçekleştirilmektedir ("Türbeler", 5 Mart 2012). Ayrıca Çece Sultan adıyla bir vakfın mevcut olduğu görülmektedir. 21 Şubat 1780 tarihinde bu vakfa yapılan müdahale ortadan kaldırılmıştı (BOA, C.EV, 628/31694). Bununla birlikte XIX. yüzyılda hala vakıf faaliyeteydi ve üç ayda 40 guruş geliri vardı (BOA, EV.MH, 1627/28). 21 Aralık 1843 tarihi itibarıyla Çece Sultan tekkesi burada 70 kadar hademe istihdam edildiğinden vergiden muaf tutulmuştu (BOA, C.EV, 441/22343). Ancak bir süre sonra Çece Sultan tekkesi zaviyedarları ile vakıf evlatlarının kullandıkları topraklar vergi borcundan dolayı gündeme gelmişti (BOA, MV, 118/83).

EKLER

Resim 1. Yesari Baba'nın Temsili Resmi (Sadettin Nüzhet, 1930: 408)

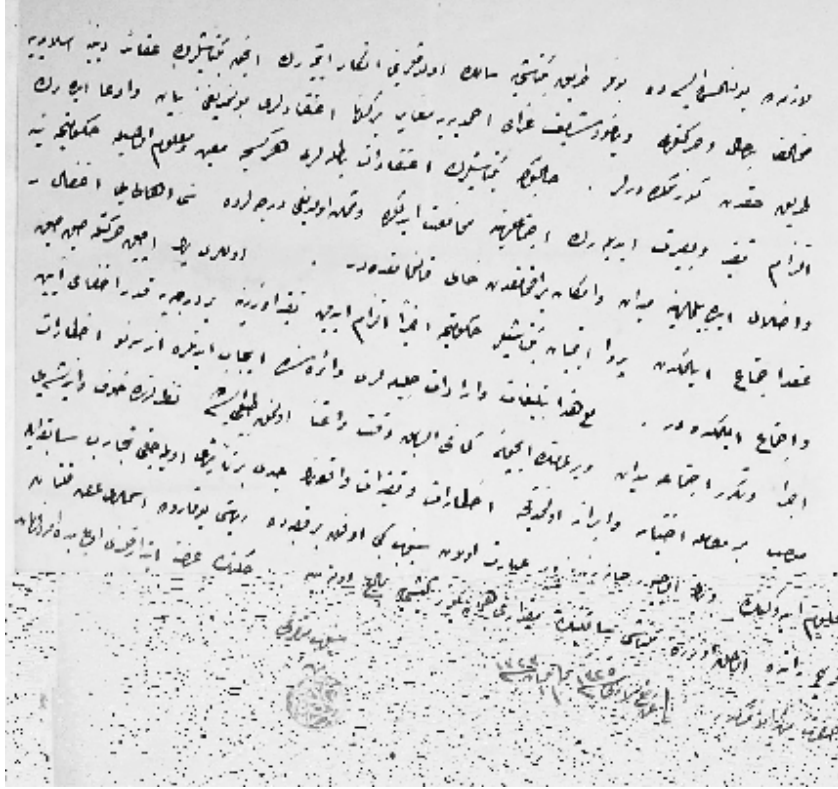

Resim 2. Sinop'ta Zeytinlik mevkiindeki Batumlu Yesari Baba Türbesi (Gökçen, 5 Mart 2012)

Belge 1a. Sinop'ta Bektaşi Faaliyetlerinin Takip Edilmesi ile İlgili Arşiv Belgesinin Orjinal Metni (BOA, DH.MKT, 1154/35).

Belge 1b. Sinop'ta Bektaşî Faaliyetlerinin Takip Edilmesi ile İlgili Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu (BOA, DH.MKT, 1154/35).

Sinob mutasarrıflığı tahrîrât kalemi

aded

88

huzûr-ı sâmi-i hazret-i vilâyetpenâhiye

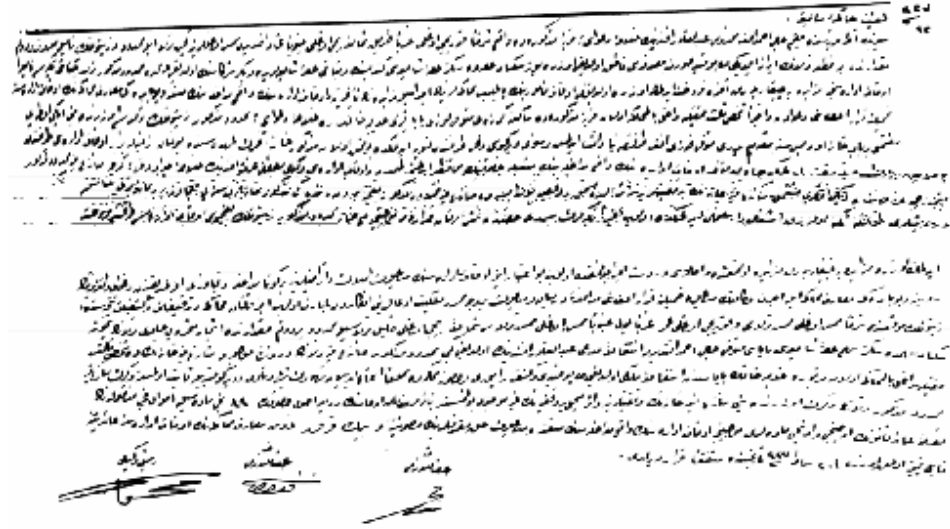
devletlü efendim hazretleri

Sinobda Bektaşîliğe mensûb eşhâs hakkında ba'zı ifâdeyi hâvî sebki iden 'arz ve iş'âra cevâben ve dâhiliye nezâret-i celîlesinden alınan emr-i cevâbiyi zeylen şereftevârid iden 18 Mart sene 1323 târih ve yirmi altı numaralı emrnâme-i 'âli-i cenâb-ı vilâyetpenâhîlerinde geceleri hânelerinde münâvebeten ictimâ' itmekde oldukları 'arz kılanan eşhâsın kaç kişiden ve kimlerden 'ibâret olduklarını ve ne vakitten berü ictimâ'âtında bulduklarının 'arz ve ebnâsıyla beraber husûsi hânelerinde böyle ve sâ'il ile ictimâ'ât esâsen memnû' bulunduğundan bu gibi ahvâlden tevakkîleri için kendilerine sûret-i münâsibede ihtârât icrâ ve tekerrür-i ictimâ'âta meydân verilmemek üzere zâbitaca da dikkat ve i'tinâ ittirilmesi irâde ve ezbâr buyurulmuşdur Sinob kasabasına Bektaşîlik mesleği hayli zamân evvelleri yerleşerek kasabanın kadîm mütehayyizân olan müteveffâ Öküz oğlu dâhi bu mesleğe sâlik olmasıyla zamân-ı hayâtında meslek-i

sakimini (?) bu mevki'ce iyice tevsî' eylemiş ve şimdi o mezâhibe mensûb olanların tamamı ile bunların içinde ashâb-ı servet ve i'tibârdan Öküz oğlu Hasan Bey'in ve 'an asl Trabzonlu olub şimdi Sinobda bulunan tüccârdan Râşid Ağazâde 'İzzet ve tersâne kâtibi Diverikli Mehmed Karîb Efendilerin dahî o mesleğe mütenessib ve hemîşe-i tevsîka hâdim olmaları bir tâkim cühelânın o firka-i dâlaleye haffiyen idhâl edilebilmelerine meydân açmışdır Bektaşiler beyninde laykû'l-ihtirâm ettikleri Yesâri Baba nâmında birisi Sinobda medfûn olmakdan nâşi bunun üzerine vaktiyle bir tekye yaptırmışlar ki beher sene Muharrem'in üçüncü gününden evvel Merdivân köyündeki Bektâşi Mehmed 'Ali Baba tarafından bir âdam gönderilmektedir hattâ bu sene Muharrem'inde dahî 'Ali Baba nâmında birisi gönderilmekle mezkûr tekyeye misâfir olub Bektaşiler ise sinîn-i sâbıkada olduğu gibi müctemi'an ve münferiden merkûm baba nezdine 'azîmetle ziyâret itmişlerdir Bunların ictimâ'ları yeni bir şey olmayub cum'a ve pazarertesı geceleri ile ba'zen leyâlî-i sâ'irede ve Muharrem ibtidâsından üçüncü gününe kadar her gece münâvebeten içlerinden birisinin hânesinde ictimâ' itmek 'âdet-i kadîmeleridir Gerçi ictimâ'ları Hadîkatü's-Su'adâ nâmındaki kitabın kırâ'atıyla icrâ-yı âyîn-i Bektâşi eylemekden başka bir maksada ma'tûf değilse de bunların mesleği şerî'at- garrâ-yı Ahmediyeye muhâlif oldukdan gayrı ber vech-i ma'rûz ba'zı cühelâ-yı nâsı dahî iğfâl ve ızlâl idebilmekde ve yekdiğerine efkâr ve akvâline şiddetli bir tebeyyûk göstermekde olduklarından ve memâlik-i mahrûse-i şâhânenin her cihetinde pek çok meslekdâşları bulunduğundan bunların günden güne tezâyid eylemelerine nazar-ı bî-tesaddî ile bakılması idâreten gayr-i câ'iz görülmektedir Buraya mûmaileyh-i çâkerânemden şu cihet nazar-ı dikkatimi celb eylemekde içlerinden oldukça hitâba layık görünenlere ihtârât-ı lâzîmede bulunulmuş ise de bunlar tarîk-i Bektâşiye sâlık olduklarını inkâr itmeyerek ancak Bektâşilerin 'akâ'id-i diniye-i İslamiye muhâlif bir hâl ve hareketleri veyahud şerî'at-ı garrâ-yı Ahmediyeye mugâyir bir güne i'tikâdları bulunmadığı beyân ve iddi'â iderek tarîk-i hakdan görünmektedirler. Halbûki Bektâşilerin i'tikâdât-ı bâtilaları herkesçe mu'ayyen ve ma'lûm olmasıyla hükümetçe yine iltizâm tekayyüd ve basîret idilerek ictimâ'larına mûmâna'at idilmekde ve mümkün olduğu derecelerde sine-yi ahâliyi iğfâl ve ızlâl idebilmelerine meydân ve imkân bırakmamakdan hâlî kalınmamaktadır. Evveleri yarı açık hareketle çok çok 'akd-i ictimâ' eylemekden pervâ itmeyen Bektaşiler hükümetçe ahiren iltizâm idilen tekayyüd üzerine bir dereceye kadar ihfâ-yı âyîn ve ictimâ' eylemektedir. Ma'hazâ teblîgât ve irâdât-ı celileleri dâ'iresinde îcâb idenlere ez sernû ihtârât icrâ ve tekerrür-i ictimâ'a meydân virilmemek için kemâfî's-sâbık dikkat ve i'tinâ olunmak tabi'î ise de nazarlarında havf ve endişeyi mûcib bir mu'âmele ihtiyâr olunmadıkça ihtârât ve takayyüdât-ı vâkı'anın ciddi bir te'siri olmayacağı tecârib-i sâbık ile ma'lûm idüğünün ve bin üç yüz hânedan 'ibâret olan Sinob gibi ufak bir kasabada yukarıda isimleri 'arz kılınan üç zâtda olmak üzere Bektâşi sâlikinin mikdârı hemen yüz kişiye bâliğ olabileceğinin 'arzına ibtidâr kılındı ol bâbda emr ve fermân hazret-i men lehü'l-emrindir fî gurre-i Rebi'ülevvel sene 1325 ve fî 1 Nisan sene 1323

Belge 2a. Zeytinlik'teki Yesari Baba Tekkesi Emlakının Evkaf İdaresi Tarafından Satılması ile İlgili Arşiv Belgesinin Orjinal Metni (*Sinop Şer'iyeye Sicili (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)*, nr.3082, s.138-139)

The image shows a handwritten document in Ottoman Turkish, likely a legal or administrative record. It features several lines of text in a cursive script. At the bottom, there are three distinct signatures and stamps, including a circular official seal. The document is dated 1290 AH (1873 AD) and concerns the sale of a property (Zeytinlik) belonging to the Yesari Baba Tekkesi, managed by the Evkaf İdaresi.

Belge 2b. Zeytinlik'teki Yesari Baba Tekkesi Emlakının Evkaf İdaresi Tarafından Zapt Edilmesi ile İlgili Arşiv Belgesinin Transkripsiyonu (*Sinop Şer'iyeye Sicili (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)*, nr.3082, s.138-139)

22 sene hey'et-i hâkime-i sâbika

Sinob'un Ada karyesinde mukîm Hacı Ahmed Efendi mahdûmu Abdülkadir Efendi'nin hülâsa-i da'vâsı karye-i mezkûrede vâkî' şarken Korucu oğlu garben tarîk şimâlen Beyci oğlu cenûben Osman Efendi'den Memiş oğullarına geçen tarla ile mahdûd ve Zeytinlik nâmıyla ma'rûf bir dönüm miktarında bir kıt'a tarlanın ibrâz eylediği tapu kayd sûret-i musaddakası nâtik olduğu üzere yüz seksen hissede sekiz hisse-i şâyi'ası (?) kendisinin ve mütebâkî hisse-i şâyi'aları da (?) diğer şürekâsının olduğu hâlde mahdûd-ı mezkûr tarla Bektaşî tekyesi nâmıyla evkaf idâresince müzâyedeye çıkarılarak ahara fûruht edilmek üzere olduğundan evkaf me'mûrunun bi'l-celb muhâkemelerinin icrâsıyla müzâyedenin te'hîrine ve evkaf idaresinin vâkî' müdâhalesinin men'ine ve bu bâbdaki masâtır-ı muhâkemenin evkaf idaresine tahmîline karar i'tâsını da'vâdan ve ahîren şahs-ı sülûs hakkıyla dâhil-i bi'l-muhâkeme olan karye-i mezkûrede sâkin Gerzeli müteveffâ Kuzu Baba kızı Hadice Hanım'ın da hülâsa-i da'vâyı mahdûd-ı mezkûr Zeytinlik tarlası üzerinde mebnî iki odayı müştemil bir bâb hâne on beş sene mukaddem pederi müteveffâ Kuzu Efendi tarafından binâ ve inşâ edilmiş ve senevî vergisi dahi tarafından tesviye edilmekte bulunmuş olan mezkûr hâne ahârın uhdesinde bulunan zimmetiyle beraber evkaf idaresi tarafından bil-müzâyede fûruht edilmekte olduğundan evkaf idaresinin vâkî'

müdâhalesinin men'iyile hukukunun muhâfaza edilmesini talebden ve evkaf idaresi vekili Mustafa 'İzzet Efendi'nin hülâsa-i cevabı dahi eğerce münâziün fih mahdûd-ı mezkûr bağçe ile derûnunda iki odayı müstemil münâziün fih hânenin vakfiyetlerine dâ'ir elde müseccil bir vakfiyye yok ise de münâziün fih mahdûd-ı mezkûr bağçe ile derûnundaki mezkûr hâne kırk seneyi mütecâviz bir zamandan beri Bektaşî dervişleri tarafından tekye olarak işgal ve isti'mâl edilemekte olup ahîren tekyelerin seddi hakkında neşr olunan kararnâme mücibince ma'a hâne mahdûd-ı mezkûr Zeytinlik bağçesi evkaf idaresi tarafından fûruht (s.139) edilmek üzere müzâyedeye çıkarılarak müzâyede olunmakta ve ihâlesi derdest icrâ bulunmakta olup bu i'tibâr ile evkâf idâresinin müdde'îlerin emlak ve arâzilerine bir gûne müdâhale ve tecâvüzü olmadığından da'vâcı olanlarının reddine ve bu bâbdaki masârif-ı muhâkeme ile ücret vekâletin müdde'îlere tahmiline karâr i'tâsını müdâfa'a-i dermeyân ve müdde'îlerin ber vech-i muharrer mülkiyyet iddi'âlarını inkârdan 'ibâret olup icrâ kılınan muhâkeme ve tedkikat ve keşfiyyat neticesinde Zeytinlik mevki'inde şarken Memiş oğlu Memiş tarlası ve Korucu oğlu Ömer garben yol cenûben Memiş oğlu Memiş tarlası şimâlen Beyci oğlu Halil tarlasıyla mahdûd bir dönüm mikdarında eşcâr-ı müsmireyi hâvî tarlanın yüz seksen sehmdede sekiz sehmi hisse-i şâyi'ası (?) baba-yı müteveffâ Hacı Ahmed Efendi'den intikâlen müdde'î Abdülkadir Efendi'nin olduğu gibi mahdûd-ı mezkûr münâziün fih tarlanın derûnunda mevcûd münâziün fih hânenin de şahs-ı sülüs hakkıyla dâhil bi'l-muhâkeme olan mezbûre Hadice Hanım'ın babasından intikâlen mülkü olduğu tapu kaydı ve keşf raporu ve huzûr-ı mahkemede muhalafen (?) istimâ' idilen şuhûdun şehâdetleri ve vergi kaydıyla sâbit olmasına ve gerek münâziün fih mahdûd-ı mezkûr tarlanın ve gerek üzerinde mebnî münâziün-fih hânenin vakfiyetlerine dâ'ir müseccil bir vakfiyenin gayr-ı mevcûd bulunmasına binâen mürur-ı zaman iddi'âsının reddiyle usûl-i hukukun 79 uncu maddesiyle emvâl-i gayr-ı menkûlenin tarifine 'â'id kanûnun üçüncü ve onuncu maddeleri mücibince evkaf idaresinin vâki' müdâhalesinin men'ine ve müdde'îlerin hak-ı tasarruflarının masviyetine (?) ve bin kırk gurusu masârif-ı muhâkemenin evkaf idaresine 'â'idiyetine kâbil temyîz olmak üzere fi 20 Şubat sene 927 tarihinde müttefiken karâr verildi

Mülâzım   Mülâzım   Re'is Vekili

İmza   İmza   İmza

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

BOA, C.EV, 441/22343.

BOA, C.EV, 628/31694.

BOA, C.EV, 659/33203.

BOA, C.EV, 476/24078.

BOA, DH.MKT, 1154/35.

BOA, EV.BKB, 62/13.

BOA, EV.MH, 44/42.

BOA, EV.MH, 1149/48.

BOA, EV.MH, 1150/46.

BOA, EV.MH, 1627/28.

BOA, EV, Defter nr.20186, varak 2b.

BOA, İE.EV, 45/5132.

BOA, İE.EV, 8/871.

BOA, İE.EV, 72/7784.

BOA, MV, 118/83.

Sinop Şer'iyeye Sicili (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), nr.3082, s.138-139.

B. Kaynak Eserler ve Araştırmalar

“Türbeler”, <http://www.turizm.gov.tr>, Erişim 5 Mart 2012.

AKBULUT, Ali Cem, “*Yesari Baba* Hakkında Yapılan Araştırmalara Toplu Bir Bakış”,

<http://ozanlar.biz/aca-yesari.html>, Erişim 5 Mart 2012.

AKYURT, Yusuf, *Resimli Türk Abideleri: Merzifon, Samson, Sinop*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Yazma nr. 64, 1947.

ERTAN, Ali, *Yesari Baba*, Muharrem matbaası, Sinop 1941.

FAROQHİ, Suraiya, *Anadolu'da Bektâşilik*, çev. Nasuh Barın, İstanbul 2003.

GÖKÇEN, Hamdi, “*Yesari Baba Türbesi*”, <http://www.gdd.org.tr>, Erişim 5 Mart 2012.

NOYAN, Bedri, *Bütün Yönleriyle Bektâşilik ve Alevilik*, c.V, Ankara 2002.

OCAK, Ahmet Yaşar, “Bektaşılık”, *DİA*, c.V, İstanbul 1992, s.373-379.

Sadettin Nüzhet, *Bektaşî Şairleri*, Devlet matbaası, İstanbul 1930.

VATİN, Nicolas-ZARCONÉ, Thierry, “Le Tekke Bektachi de Merdivenköy”, *Anatolia Moderna-II*, Paris 1991, s.63-66.